

Elődeink nyomában

A szerző hajóladányi levelet, egyéb archívumot kapott a külhonba szakadt erdészekről vagy azok leszármazottaitól.

Megsárgult, töredező papírlapokat olvasok. Hiányzó betűk, elmosódott szavak próbára teszik türelmemet és rejtvényfejtési képességem. Lassan áll össze a rövid megjegyzésekből, levélrészletekből és baráti beszámolókból egy tisztább összkép – de az eredmény megéri – szellemi örökségünk kincsei bontakoznak ki.

A második világháború után nyugatra szakadt selmeci/soproni erdőlélek szólnak hozzánk, ablakot nyitva életükre, tarthatatlan helyzetükre, reménytelen egzisztenciájukra és a selmeci hagyományok életmentő szálaira. A zömük idősebb, családos és otthon magas rangú, vezető állású egyén volt. Többen a visszacsatolt Erdélyből menekültek, voltak köztük, akik mint tisztek harcoltak az orosz fronton. Egypáran a trianoni utódállamokból jöttek. A legidősebbek még Selmecen végeztek, legalább is ott kezdték a főiskolát. Különböző, egyéni okokból kerültek ki, és választották az idegent – de a vak véletlen, egy dinamikus egyén és az Alma Materből hozott hagyományok indították őket csoportosulásra.

Egyikük, Koller Pali bácsi, aki később a vancouveri Sopron Divisio tanára is volt, és vele szoros kapcsolatot tartottam, így emlékezett vissza 1968-ban: „Hadifogoly voltam Szibériában az első világháború végén. Átéltam a gyilkos, ádáz harcot a fehérek és vörösök között polgárháborújukban. Megdöbentett az emberi életet semmibe vevő mélység és az emberáldozatok hulláhegyei. 1945-ben éreztem, hogy minket is majd beármékol az ázsiai sztálini sötétség. Bárhol is élek, de ott nem.”

1945 után Európa egy szétbombázott romhalmaz volt, több millió otthont vesztett hontalannal – DP-vel (displaced person – az új összefoglaló nomenklatura). Volt hadifoglyok, kibombázott helyi lakosság, katonaszökevények, civil menekültek, szovjetellenes ukránok, és bal-ti menekültek, deportáltak, Titó-ellenes horvátok, háború viharában elsodort családok mind komponensei voltak ennek a sok arcú tömegnek. Csak egy közös tulajdonságuk volt: senki se akarta befogadni őket. A lerombolt Ausztria és Németország a saját lakosságát se tudta

etetni, a győztes nyugati nagyhatalmak bezárták kapuikat és Dél-Amerika „mazzoláza”, főleg a fiatal, vállalkozóbb réteget. Egyes kiváltságos csoport tagjainak sikerült Amerikába menni, azok pedig, akik visszatértek eredeti helyükre, sokszor kemény süjtást kaptak a megváltozott „anyaországtól”.

Három évi sánylódás után, 1948-ban néhány véletlen találkozás és egy tetterkész erdőlélek, Farkas Jenő kezdte építeni a szálakat a menekült erdőlélek között. Idézek levélből, amit 1948 tavaszán írt dr. Szeles Istvánnak. „Pár hónap előtt abban a hitben éltem, hogy itt Téged is beszámítva négyen, Bajorban hatan vagyunk, Szívós kutatásaimat eredmény kísérte. Megtudtam végre, hogy itt (Ausztria) veled együtt 12-en, akár az apostolok, Bajorban 6-an, tenger-túlon 4-en, tehát 22-en vagyunk. Ez a szám rövidesen nőni fog, mert Jellasich Laci szerint az ő jegyzékében 30-32 vagyunk. Sajnos foglalkozás nélkül tengetem életem, így vállaltam a kartársak között szoros lelki kapcsolatok ápolását. Levelezésem rendkívül kiterjedté vált, így rövidesen már beszámolok mindenről, ami mindnyájunkat érdekel.”

Helyzetük valóban siralmas volt. Egyikük harangozó volt és takarító a templomban, így egy szobához jutott népes családjának. Másikra kissé irigykedtek is, mert éjjeli őr volt egy kastélynál, így legalább szép fák alatt is sétálhatott. A soproni egyetem Európa-hírű kémia/talajtan professzora Vági István egy tűzkögyárban volt segédmunkás. Helyzetüket nehezítette, hogy már három éve éltek ilyen körülmények között, de szinte minden remény nélkül, hogy a helyzet változhat.

Két különböző levélből idézek: „Jelenünk nehéz, jövőnk bizonytalan. Kénytelenek vagyunk itt a pokol előtornácaiban élni, és nem bújhatunk mackómódról valami biztonságot jelentő barlangba, hogy kivárhassuk a lavina végét, hogy egy új, nekünk való élet virágozzon fel.” Egy másik levélrészlet hangja hasonló: „Magam részéről boldogan élnék itten

hátralévő éveimben, ha akadna bármilyen életlehetőség, egzisztencia. De itt csak éhhalálra vagyunk ítélve, mint nem kívánatos idegenek.”

Valóban a legtöbb leírás a mindennapi megélhetési harcra szól, alkalmi munkák keresése, kenyér vagy krumpli a családnak, valahol fedél és „luxus cikkek”: bélyeg és papír, hogy egymással tudjanak levelezni, és egymást bátorítani. Az is figyelemre méltó, hogy többen már 60 év felett voltak, és a zöme 40-50 éves. Egy levélrészlet szilárd elhatározásra utal: „Egyetlen dologban van teljes megértés közöttünk; nem létezik itt olyan nehézség, ami arra tudna kényszeríteni, hogy visszatérjünk a gyökerektől megváltozott és idegen hatalom által megszállt hazánkba.”

Egyikük se kapott osztrák erdészeti munkát, még a legalacsonyabb szinten sem, még azok sem, akik tökéletesen beszéltek a németet, és még a diplomájukat is az Osztrák-Magyar Monarchia adta. Nem csoda, hogy milyen keserűen bírálják az osztrák erdészeti színvonalát.

„A sógorok csak örülnének, ha megszabadulnának tőlünk, ahelyett, hogy értékelnék, hogy néhány igazi erdészt kaptak bennünk. Akik egy kicsit lekaparnák a sok mohát és a zuzmót koponyájukról és megmutatnák, hogyan is kell korszerűen erdőgazdálkodni. Nekünk kiválóbb tanítómestereink voltak. Ők csak tanultak, de nem tették magukévá a tanultakat, ezért állnak olyan messze mögöttünk.” Természetesen lehetne ezt csalódott, szubjektív véleménynek is elkönyvelni, de a selmeci/soproni erdőlélek-képzés az akkori európai felmérések és vélemények szerint legerősebb volt a maga nemében, toronymagasan állt Eberwald és Bécs fölött, és elismert presztízs övezte. Nem ha ez segítette egyáltalán elődeinket; egy utcaseprői állás is öröm lett volna.

Érdekes, hogy siralmas helyzetükben is mennyire érdeklődtek az otthoni erdészeti eseményekről. Ha nem is érintkezhetek, de közel álltak sok otthoni kollégához, akikkel évtizedes barátság és szakmai munka kötötte őket össze. Mivel otthon politikai öngyilkosság lett volna levelezni „nyugatos, há-

A Nyugat-magyarországi Egyetem Központi Könyvtára és Levéltára hálás szívvel köszöni, Prof. Dr. Herpay Imréné Zsuzsa asszony nemes felajánlását, amelyben férje hagyatékát rendezés keretében gyűjteményünk részére fokozatosan átadja. Egyben mindazok jelentkezését várjuk, akik tulajdonában – olyan egyetemünkkel (főiskolánkkal) kapcsolatos – dokumentumok (írott és tárgyi emlékek) találhatóak, melyek megőrzése és feltárása kötelességünk.

**Ifj. Sarkady Sándor
könyvtári és levéltári főigazgató**

borús bűnösökkel”, így az otthoni híreket titokban kapták. Egy F. Gy.-vel jelzett barátjuk rendszeresen küldte ki az újságokat, és az erdészeti és faipari szaklapokat és személyi híreket. Sikertült kinyomoznom, hogy ez a jó barát Fodor Gyula volt, soproni divízióknak legöregebb tanára, és nekünk élő kapcsunk Selmec felé.

Egyik levélrészlet a soproni egyetemi változásokra reagál. „Végül a szívközhöz nőtt Alma Mater – hogy József Nádor helyett mire keresztelték, azt nem tudom. A jó öreg Móric bácsink (Krippelodrovichal együtt a boldogabb vadászmezőkre költözött. Róth utóda Magyar Pali lett, Móric bácsié Lámfalussy, Kelle utóda Győrfi János, Pista barátunké (Vági) dr. Botvay Károly, persze a vitézi rangja nélkül. A dékán Sébör Jancsi barátunk lett. Fehér Dani él és virul, róla nem szól a fáma. Mindig mondtam Váginak, hogy hozzá kellett volna beiratkozunk „önadminisztrálás” tárgyára. De nem hallgatott rám, neki mindig elvei voltak, amikhez, mint valami jó házassághoz, holtomiglan-holtodiglan hű maradt. Most aztán fabrikálhatja a tűzkövet, amíg Dani otthon csiszol.”

A levél olvasása közben a Jupajdé strófa jut eszembe: „Megállj Dani te tulong... stb.” Úgy látszik, itt valóban létezett egy mély személyi konfliktus. (Fehér vs. Vági)

Egy másik levélváltás igen érdekes fényt vetít a harmincas évek nagy oktatóiról.

„Érdekes, mennyire egyforma véleményünk van Kaánról és Bíróról a nagy böhönőről. Sok víz lefolyik még a Dunán, amíg két hozzájuk hasonló igazi ényéség akad, összes hibáikkal és erőnyeikkel együtt. Amit Kaán a magyar erdőkért, a szakmáért és a Trianon legnehezebb napjaiban kartársainkért tett, azt nem lehet sohasem elfelejteni. Jó erről a fiatalokat tájékoztatni – ismerjék meg nagyjainkat közelebbről. Mint ahogy Te is emlékszel, szerintem eddig a legnagyobb magyar erdész tanító mester az én rajongott Vadas Jenőm volt. Ő nem méltóságos professzor úr volt, de valószínű, nem csak tanító, de nevelő mesterünk is. Neki nem kellett katalógust olvasni soha, hiszen több bányász és kohász hallgató volt előadásán, hogy az ő aranyházát hallgassák. Az a csodaszép, egyszerű és főleg magyaros előadó képessége, nagybátyjához (Herman Ottó) hasonló polihisztor tudása az örök erdőt tette élvezetessé. A gondviselés ajándékának tartom, hogy két évig dol-

gozhattam vele. Utódai? Kelle Artúr igen jó barátom volt, de ő már száraz tudós. Kaán Károly és Vadas Jenő mindig kemény, de nemes ellenfelek voltak, szakunk bajvivő harcosai. Miért? Nehéz feleletet adni rá. Érzésem szerint az „akác” miatt. Vadas az akácot az Alföld földet túró szegény parasztjának fejőstehenének tekintette, Kaán pedig a gyertyánnal együtt tűzzel-vassal irtotta volna.”

Az egymás felé nyúló erdőmérnökök reménytelen helyzetükben utolsó reményüket az összetartásban és a közösségi erőben látták. „Ha összetartunk, összefogunk, akkor némi erőt képviselünk, legalább is erkölcsiekben. Hiszen ki tudna egy 32 lapos kártyacsomagot egyben széttépni? Lelkiekben legyünk egymás segítségére és támogatására.”

Leveleik olvasása közben kísértetiesen jönnek vissza emlékeim, hogy csupán nyolc évre rá, hasonló helyzetben, hasonló reményekkel, de megváltozott viszonyok között mi is folytattuk ezt a nagy emberi színdarabot.

Fontos dátum a történetben, hogy 1948 nyarán Farkas Jenő gondozásában megszületett a Családi értesítő, a nyugatra szakadt magyar erdőmérnökök időszakos közleménye. Nekünk, Vancouverbe került soproniaknak a Kapocs az egyik legnagyobb értékünk, mert ezen keresztül adunk és kapunk hírt egymásról, ez tart

össze bennünket az óriási kontinensen és Európával is. Pont azért lélekbe markoló az, hogy elődeink jóformán fillér nélkül, egy öreg írógépen, indigóval másolva megteremtették a kapcsolattartás alapját és példát adtak nekünk is, még ha ezt csak évtizedekkel később is tudtuk meg. Az első szám címdala mindent megmond.

„CSALÁDI ÉRTEŚTŐ

A világ nagy országútján bolyongó szétszóródott nyugatos, DP erdész mobikának családi értesítője a szoros lelki kapcsolatok ápolására. Hírközpont, szerkesztőség, a nagy olló és a többi mind egy helyen. Összefirkálja s kopogja Kelemen kései és nyomába se lépő méltatlan utóda, a törött szárnyú és kopott tollú első fecske.

Megjelenik időszakonként, amennyire a Kelemen híryanaggal, szusszal és garassal győzi.

Előfizetési díj példányonként egy lyukas garas, 12 havi részletre. 7 példányszámban megjelenő Hírbarsona.”

Az egy-egy régióban lakók megosztották egymással a lapot. Érdekesnek találtam, hogy csaknem mindenki írt minden példányba, leveleiket, beszámolóikat és elgondolásaikat őszintén megosztották egymással. A szerkesztői nehézségek ellenére a példányok 70–90 oldalasak.

(Folytatása következik)

Grätzer Miklós

A fák méltósága

A fák tekintélye, méltósága, természetes bölcsessége engem is mélységes hódolatra készítet. Képes vagyok megállni, meghajolni, sőt letérdelni előttük, simogatón érintve meg törzsük ezeráryalátú kéregmozaikjait. S hol egy fává, mint emlékké dicsőült, elvarázsolt, középkori harcos lovagot; hol egy várakozó királyfit; hol egy villám-sárkánnyal hadakozó szentet; hol egy misére tárt karokkal terelő apátot látok bennük a természet örök templomában. Olyannyira szeretem őket, hogy szólnom kell hozzájuk, susogva, öelve. S ők úgy fogadják érzéseimet, ahogyan tisztán csak a bölcs – már csak szeretetük ereje-telében kitárulkozó –, sokat megélt matuzsálemek. S látom: e tisztelettel rajongással övezett fák hány és hány embernek dobogatták meg a szívét.

Például Szekszárdon, a híres szilfa alatt fogták el a Rákóczi-szabadságharc hadvezérét, Béri Balogh Ádámot 1711 októberében. Zágonban állnak úgy 300 éve Mikes Kelemen fái. Széphalmon Ka-

zinczy 200 évesnél is éltebb akáca. Niklán Berzsényi szellemének hű őrei. Sopronhorpácson a nemzetmuzeumnak emlékfája, amely gróf Széchenyi Ferenc emlékéért élteti. Koltón 1997-ben döntötte ki a vihar Petőfi kedves somfáját, amely alatt oly sokat merengett a táj szépségén a lánglelkű költő. S áll még Isaszegen, a Péceli út bal oldalán, a vasúti átjáró előtt a kis híján 3 méter törzskerületű és vagy 18 méter magas – bokrétafaaként is emlegetett – vadgesztenye az utolsó ház kertjében, amely párbajfaként nevezetes, mivel itt vívtak Baradlay Richárd és Palvicz Ottó, – Jókai: „A kőszívű ember fiai” című regényének hősei, kiket 1849. április 6-án hantoltak el. S végül, de nem utolsó sorban kedvenc királyunk, Mátyás krónikásai nyomán tudva lévő, hogy hazánkban, Visegrádon épp ő telepítette az első fasort hársakból.

Áldassék minden faültető és őrző keze, neve, lelke!

Közreadja Erdélyi Lili író nyomán

Dobay Pál